

Ablaknyitás délre

Hosszú évekig függöny fedte déli ablakunkat. Az a szomszédi ismerkedés, amely 1945 történelmi fordulata után megkezdődött — s amely odavezetett, hogy déli szomszédaink olyan alkotásait ismertük meg akkor, mint Ivo Andrics *Híd a Drinán-ja*, Kovacsics főműve a *Tömegsír*, Nyegos, Nazor egy-két műve —, fájdalmasan megszakadt, s most újra kell kezdenünk a barátkozás történelmileg oly régen szükséges aktusát.

Két új költői kötettel kezdjük. (Cankar regényeit ne számítsuk kezdetnek, akik nem ma kezdenek érdeklődni déli szomszédaink irodalma iránt, azok előtt becses író volt eddig is Cankar!) Ez a költői kezdes több szempontból is szerencsés. Azon túl, hogy az ilyen érzelmi hangmegütésű ismerkedés közelebb tudja hozni a szíveket, nekünk különösen kedves momentummal bővül: történelmünk olyan, népi emlékezetben megőrzött fordulataival, olyan folklór kincseivel ismerkedhetünk meg, melyek kiegészítik a magyar népköltészet történeti emlékeit. S ebben, az irodalmin túl nagy történelmi figyelmeztetés is rejlik: bár évszázadok véres harcaiban hol egymás mellett, hol egymással szemközt véreztek népeink, sorsunk összefonódott, történelmünk ikrek történelme, népköltészetünk úgy nyújtja kezét át határokon, országokén és nyelvekén, mint testvérek nyújtják testvérek felé.

A Zrínyi énekek című gyűjteményre utalok itt. A magyar népköltészet vajmi fukar emlékezetrel őrizte meg nemzeti történelmünk eseményeit, tartotta életben hőseinek sorsát. A szomszédos népek azonban helyettünk is emlékeztek, s milyen szépen és kegyesen emlékeztek meg a magyarok és a szomszédos népek közös hőseiről, kicsit talán helyettünk is, kik nem sajnáltunk vért és szenvedést az elnyomók ellen tusakodván. Zrínyi Miklós, a szigeti hős alakja nagy kötetre való népi és műköltői alkotásban örökítődött meg a múlt századok idején. A *Katonai Kiadó*, ifjú kiadónk, mely a szakkönyvek mellett dicséretesen munkálkodik szépirodalom kiadásában is, egy csokorra valót összefogott s most Kiss Károly fordításában megjelentetett ezekből.

Ez egyszerűnek ható kijelentésnél álljunk meg. Köztudomású, hogy már a milleneum táján esedékes volt a Zrínyire vonatkozó szomszédos folklór lefordítása. Azt sem kell fejtegetni, miért késett, maradt el akkor. Am el kell gondolkoznunk ma, hogy a szomszédos népek irodalmának, egyáltalán történetének, népművészetének megismerésére alig-alig gondoltunk, vagy ha igen, az első lépések után megtorpantunk. Mintha a fasizmus kegyetlen éveiben kezret nyújtó Illyés Gyula és Németh László hídverési kísérlete lenne utolsó ilyen vállalkozásunk. S most is egy, a sematizmus, a szempont-költészet igene és nemje közt vívódó s helyét nem lelő fiatal költőnek kellett éveket rászánni, hogy megjelenjen ez a kötet. Kiss Károly három éve szorgos munkával fordítgatja román, szlovák, szerb-horvát szomszédaink népköltészeti alkotásait. Dicséretes írói feladatvállalás ez, nemzedékének szinte legtöbbet ígérő költői programja.

Kiss Károly a kortársak (Karnarutics Barna és egy szlovák költő) műve mellett főként a népköltészeti alkotásokat ültette át magyarra. Nem véletlenül használt kifejezés ez. Kiss magyar népköltészetté avatta e szerb-horvát énekeket. Mintegy a magyar folklór hiányzó láncszemét pótolja, úgy hat népi

énekfordítása. Elég pár sorát idéznem: »A mellényen volt tizenhatsz pityke, Két oldalán kilenc-kilenc pityke. Minden pityke megéri az árát, Valamennyi két pintesnek számít. A nyakánál lévő díszes pityke, Az a pityke megéri az árát, Az a pityke éppen három pintes. Oldalára gyűrűt kovácsoltak, Hogy a vitéz, ha hűvös bort inna, S nem szívesen inna poharából, Vegye le a pitykét a mellényről, S a vörös bort abból iszogassa, S hogyha ivott, tegye a helyére.« Kiss amennyire ragaszkodott a szerb-horvát formához, annyira magyarrá is tette a lejtést, népvé a gondolatfűzést, képhasználatot. Mintegy új formákat honosított meg, vagy támasztott újra a magyar népköltészetben. Természetesen van ennek a fordításnak gyenge oldala is. Kiss jöllehet a magyar népköltészet nyelvének, a népi költői stílusnak nem egyszerűen tudatos képzett alkalmazója, de jellegzetesen egyéni hangú (igaz: nem igen ismert) költő is, ez óhatatlanul előbuggyan a népköltészetinek hitt sorokban is. Csak egy példa erre a műköltői manírra: »Az istenre, én öreg szülőcském, Gyaur szeret, s hogy ölel! — Ha tudnád!« Dehát mennyivel jobb az ilyen költészet is, mint a szó szerinti szürke közepszer!

Hogy a Zrínyi énekek egy ígéretesnek induló sorozatnak beköszöntője (közélesen követi a Hunyadiról szóló válogatás, majd egy délszláv balladaskötet), a Katonai Kiadó azzal is jelzi, hogy olyan nemzetközi folklorista tekintéllyel íratott hozzá előszót, mint Ortutay Gyula, akinek írását nem ártana minden egyetemistánkkal, népművelési munkásunkkal elolvasatni, s a délszláv irodalom olyan avatott értőjét és úttörő megismerőjét kérte meg lektorálásra, mint Németh László. A kiadó gondos nyomdai megjelentetése is bizonyítja: mennyire tudatában vannak e kötet, s az általa megkezdett gesztus jelentőségének.

Amiről lekéstünk felszabadulásunk után, megjelent végre az Ivan Goran Kovacsics válogatott verseit összegyűjtő Tüzek és rózsák című kötet. A szép kötet belseje is izgalmas, jöllehet nem első ízben olvashatjuk már Kovacsics főművét, mellyel nevét beírta a világirodalom nem sok névből álló »dicsőségkönyvébe«. Csuka Zoltán válogatása biztosíték arra, hogy minden olyan Kovacsics költemény idekerült, mely nélkülözhetetlen egy ilyen figyelemre méltó, s a mi Radnótiénkhöz hasonlóan tetsző költői pálya megértéséhez. Kovacsics a horvát nyelv egyik nyelvjárásán beszélt, úgy tanulta meg a szerb-horvát irodalmi nyelvet. Költőkön tanulta, méghozzá a nyelvvel együtt a költői kifejezést is. Jó tanítvány, elég elolvasni fiatalkori verseit, meghökkentő a hangbeli és formai változatosság. Nemcsupán a fordítók nyelve, költői hajlama s ereje teszi ilyenekké e verseket, ilyenek ezek eredetiben is. Am én éppen ezért érdekes ez az út, mert nyilvánvalóvá teszi minden értelmes ember előtt, hogy Kovacsics megrekedt volna a formai játékok kísérletező szakaszában, ha nem jön a népfelszabadító háború, s ő nem csatlakozik a horvát irodalom ősz veteránjával, Nazorral együtt a partizánokhoz, vagyis nem azonosul teljesen a néppel, a fizikai sorsban is. De így eljutott a Jámához, melyet Illyés nem méltatlanul hasonlított 1946-ban, az első olvasás nyomán a dantei műhöz.

Ezt az utat mutatja be ez a szép külsejű, végre-valahára nem brosúraformájú kötet. A fordításokból azok a legköltőibbek, melyeket olyan költők fordítanak, mint Illyés Gyula, Szabó Lőrinc, Képes Géza. Megvallom, azok fordításában, akik eredetiből fordították Kovacsicsot, kevesebb költőiséget találtam, mint a nyersből költőkében. S minden tiszteletet és nagyrabecsülést

megadván Csuka Zoltánnak úttörő munkájáért, hadd mondjam meg: talán mégis jobb lett volna Benjámint fordításában közölni a Tömegsírt.

Csak az első fuvallat jött be még délrenyitott ablakunkon. Várjuk a többi. Milyen jó lenne a teljes Krlezsa-művet a hiánytalanul kiadott Glembay családot elolvasni, de a Bankett Blitvanumban, a Magyar Királyi Honvéd, s Ady-tanulmánya is régi vágya már a magyar olvasóknak. Egyszóval ránk férne az európai jelentőségű Miroszláv Krlezsa műveiből egy ötkötetes válogatás, már csak azért is, mert ki ismeri a környező népek irodalmából annyira a magyar glóbuszt, mint éppen ő?! De ott vannak a klasszikusok, a mostanában jubilált Sztérija drámái, vagy Ivo Andrics regényei, elbeszélései, a jugoszláv realizmust megújító nagytehetségű Dobrica Csozics regénye, a Majd megvirrad már, s a Gyökerek című történelmi regénye, vagy Vjekoszlav Kaleb Áldott pora. Lehetne sorolni a neveket, műveket. Csak azt érnék el, hogy feladataink lenyűgöző volta megzavarna bennünket.

Azt hiszem, nem meddő gondolat az sem, hogy a két déli folyóiratunk viszont »közelebbi« szomszédainak, tehát a Dunántúl a horvát, a Tiszatáj pedig a vajdaság irodalmának legyen bemutatója, ismertetője. Segítsék ők is, a maguk eszközeivel a két nép megbonthatatlan barátságának megszületését.

M. EMINESCU

Ó, mért nem jössz?

Vándor fecskénk már délen él,
Hulló levél múltást zenél,
Dér csípi szőlők, ősze jár —
Ó, mért nem jössz, hát jössz-e már?

Karommal hűn ölelve meg:
Szerelmes vágyam felremeg,
S fejem pihen majd csendesen
A kebleden, a kebleden!

Nem él az emlék égetőn?
Bolyongtunk völgyben, bérctetőn;
Felkaptalak — boldog sikoly —
Ó, annyiszor, ó, annyiszor!

Vannak bűbajos asszonyok,
Szemükből szikrás láng lobog...
Maga mögött egyik se hagy:
Legszebb te vagy, legszebb te vagy!

Mert napról-napra ifjodol:
Te vagy lelkemben a mosoly.
A csillag nem szebb, egy se, nem —
Ó, kedvesem, ó, kedvesem!

A késő ős-utója itt,
Diófa veszti lombjait,
A táj kihalt, a föld kopár...
Ó, mért nem jössz, hát jössz-e már?

Márky Imre fordítása